

LBRIS

We know
books

HEINRICH BÖLL
ONOAREA PIERDUTĂ
A KATHARINEI BLUM
SAU
CUM SE ISCĂ ȘI UNDE
POATE DUCE VIOLENȚA
POVESTIRE

*Traducere din limba germană
de Mariana Șora*

Heinrich Böll (1917–1985) s-a născut în Köln, într-o familie catolică, și a refuzat să se înroleze în Hitlerjugend, organizația de tineret a celui de-al Treilea Reich. A studiat la Universitatea din Köln, dar a fost înrolat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a fost rănit de patru ori, iar în aprilie 1945 a fost capturat de armata americană și trimis într-un lagăr de prizonieri. După război începe să scrie proză și debutează în 1949 cu romanul *Trenul a sosit la timp*. Printre operele sale majore se numără: *Casa văduvelor* (1954), *Partida de biliard de la nouă și jumătate* (1959), *Opiniile unui clovn* (1963), *Fotografie de grup cu doamnă* (1971), *Onoarea pierdută Katharinei Blum* (1974). Heinrich Böll este cel de-al doilea scriitor german, după Thomas Mann, distins cu Premiul Nobel pentru literatură (1972). Cu câțiva ani înainte, în 1967, a primit Premiul Georg Büchner, cel mai important premiu literar al Germaniei.

LITERA
București
2020

1

Pentru relatarea de față s-au folosit câteva surse secundare și trei surse principale, care sunt menționate o dată aici, la început, dar nu mai sunt pomenite apoi. Iată sursele principale: procesele-verbale de audiere ale poliției, avocatul dr. Hubert Blorna și colegul său de școală și de facultate, procurorul Peter Hach; acesta a adus completări – confidențial, bineînțeles – la procesele-verbale ale audierilor, la anumite măsuri ale autorităților anchetatoare și la unele rezultate ale cercetării, în măsura în care nu figurau în procesele-verbale; trebuie să adăugăm neapărat că n-a dat aceste informații în vederea utilizării lor oficiale, ci doar a uneia strict particulare, deoarece punea la inimă măhnirea prietenului său, Blorna, care nu-și putea explica cele petrecute, găsindu-le totuși „nu inexplicabile, când mă gândesc bine, ci aproape logice“. De vreme ce cazul

Katharinei Blum va rămâne oricum mai mult sau mai puțin fictiv, date fiind atitudinea acuzatei și situația foarte dificilă a apărătorului ei, dr. Blorna, poate că unele mici incorectitudini, foarte omenești, de felul celor comise de Hach, sunt nu numai de înțeles, dar și de iertat. Izvoarele secundare, unele mai importante, altele de mai mică importanță, nu trebuie menționate aici, întrucât amestecul lor, angrenarea, implicarea, părtinirea lor, măsura în care au fost afectate, precum și aportul lor reies din relatarea însăși.

2

Dacă relatarea va fi găsită pe alocuri „curgătoare” – de vreme ce se tot vorbește aici de surse –, ne cerem iertare: era inevitabil. Având de-a face cu „surse” și „curgere”, nu se poate vorbi de compoziție, de aceea ar trebui poate să introducem în locul ei noțiunea de adunare la un loc a șuvoaielor (ca neologism, propunem „colectare”); această noțiune va fi, fără îndoială, limpede pentru orice om care s-a jucat vreodată, în copilărie (sau chiar ca adult), prin, pe lângă sau cu niște băltoace, scobind în ele guri de scurgere, legându-le prin șanțulețe,

golindu-le, deversând și abătând apa, adunând, în cele din urmă, tot potențialul de apă de băltoacă ce-i stătea la îndemână într-un canal colector, spre a-l aduce la un nivel mai scăzut, ba poate chiar spre a-l dirija potrivit ordinii și după buna rânduială către o rigolă sau un canal de scurgere construit de autorități. Ceea ce se întreprinde aici nu e deci nimic altceva decât o drenare sau asanare. O adevărată acțiune de sistematizare! Prin urmare, dacă această povestire își precipită pe alocuri cursul, proces în care joacă un rol diferențele de nivel și compensarea lor firească, cerem indulgența cititorului, căci există, de fapt, și stagnări, zăgăzuiri, împotmoliri, colectări nereușite și surse „ce nu se pot întâlni”, apoi curenți subterane etc., etc.

3

Faptele, pe care ar trebui, poate, să le enunțăm întâi, sunt brutale: miercuri, 20.02.1974, în ajunul zilei de „carnaval al femeilor”¹, într-un oraș, o tânără de douăzeci și șapte de ani pleacă de acasă cam la orele 18.45, pentru a lua parte la o petrecere cu dans într-o casă particulară.

¹ Tradiția populară denumește astfel ultima joi din carnaval. (n.tr.)

Peste patru zile, după o evoluție dramatică – așa trebuie să-i spunem, într-adevăr (amintind totodată de acele diferențe de nivel necesare pentru a face posibilă curgerea) –, în seara de duminică, aproape la aceeași oră – mai exact: la 19.04 –, tânăra femeie sună la ușa comisarului principal al poliției judiciare, Walter Moeding, ocupat tocmai să se costumeze ca șeic – din motive de serviciu, nu personale – și-i declară comisarului speriat – declarație consemnată în procesul-verbal – că la amiază, pe la ora 12.15, l-a împușcat pe ziaristul Werner Tötges la domiciliul ei; îl roagă pe Moeding să dea dispozițiile necesare pentru ca să se spargă ușa apartamentului și pentru ca ziaristul să fie „ridicat”; mai spune că între orele 12.15 și 19 a rătăcit prin oraș căutând să simtă căință, dar nu simțise; apoi îl roagă s-o areseze, căci ar dori să fie acolo unde se află și „iubitul ei Ludwig”.

Moeding, care o cunoaște pe tânăra femeie în urma mai multor interogatorii și are o anumită simpatie pentru ea, nu se îndoiește nici o clipă de adevărul declarațiilor ei; o duce în mașina lui particulară la Prefectura de poliție, îl înștiințează pe superiorul său, comisarul-șef Beizmenne, dă ordin ca tânăra să fie închisă într-o celulă, peste un sfert de oră se întâlnește cu Beizmenne în fața locuinței ei, unde

o echipă specializată sparge ușa și se constată că declarațiile femeii se confirmă. Nu prea va fi vorba aici de sânge, căci numai diferențele de nivel necesare vor fi acceptate ca inevitabile, de aceea trimitem la televiziune și cinematograf, la spectacolele muzicale și de groază competente; dacă e vorba să curgă ceva aici, acel ceva nu va fi sânge. Poate că ar trebui să indicăm doar niște efecte de culoare: Tötges, mortul, purta un costum de șeic improvizat, croit dintr-un cearșaf destul de tocit și subțiat, or, toată lumea știe ce ispravă face mult sânge roșu pe mult alb; în acest caz, un pistol devine, fără doar și poate, aproape un pistol de vopsit, și cum în cazul acelui costum avem de-a face cu pânză, comparația cu pictura și scenografia modernă e mai la îndemână decât cea cu drenajul. Bun. Acestea sunt deci faptele.

4

Câtva timp s-a socotit destul de verosimil că și reporterul fotografic Adolf Schönnner, de asemenea împușcat, găsit abia în Miercurea cenușii într-un colț de pădure la vest de orașul care petrecea, a fost o victimă a numitei Blum, mai târziu însă, după ce s-a stabilit

o oarecare ordine cronologică a celor petrecute, presupunerea a fost abandonată, dovedindu-se „eronată”. Un șofer de taxi a declarat apoi că l-a dus pe Schöner, de asemenea costumat ca șeic, împreună cu o tânără persoană de sex feminin, costumată ca andaluză, tocmai în acea pădurice. De altfel, Tötges fusese împușcat duminică la amiază, iar Schöner abia marțea următoare la amiază. Deși s-a stabilit rapid că arma crimei găsită lângă Tötges nu putea fi cu nici un chip arma cu care fusese ucis Schöner, bănuiala ce căzuse pe numita Blum nu s-a risipit timp de câteva ore, și anume din pricina mobilului. Dacă avusese motive ca să se răzbune pe Tötges, atunci avusese cel puțin tot atâtea motive ca să se răzbune și pe Schöner. Dar ca numita Blum să fi avut în posesia ei două arme li se păru apoi autorităților anchetatoare, totuși, foarte neverosimil. Numita Blum procedase la fapta ei sângeroasă cu o inteligență rece; fiind întrebată dacă l-a omorât și pe Schöner, dădu un răspuns nefast, formulat ca întrebare: „Ei, da, în fond, de ce nu și pe el?” Pe urmă încetară s-o mai bănuiască de uciderea lui Schöner, mai ales că cercetările privitoare la alibiul ei o disculpau aproape în întregime. Nici unul dintre cei care o cunoșteau pe Katharina Blum sau cei care ajunseseră să-i cunoască firea în

cursul anchetei nu se îndoia că dacă l-ar fi ucis pe Schöner, ar fi mărturisit-o fără înconjur. În orice caz, șoferul de taxi care dusesse perechiușa în acea pădurice („I-aș zice mai degrabă un pâlce de tufişuri sălbătice”, spusese acesta) n-o recunosc pe numita Blum în fotografii. „Ei, Doamne”, zisese el, „muieruști dintr-astea tinere și drăguțe, cu părul castaniu, înalte între un metru șaizeci și trei și un metru șaizeci și opt, subțirele, de douăzeci și patru până spre douăzeci și șapte de ani, umblă cu sutele de mii pe toate străzile în zilele de carnaval.”

În locuința lui Schöner nu se găsiră amprente ale numitei Blum și nici vreo indicație asupra andaluzei. Unii colegi și cunoscuți de-ai lui Schöner știau doar că marți, spre amiază, „o ștersese cu o tipă oarecare”, din cârciuma în care se întâlнисeră.

5

Un înalt slujitor al carnavalului, negustor de vinuri și reprezentant al unor firme de șampanie, care se putea lăuda că a „reconstruit” umorul, își simți inima mai ușoară că știrea despre cele două crime se răspândise abia luni, respectiv miercuri. „Una ca asta la începutul

zilelor de veselie, păi, atunci s-a dus dispoziția, s-au dus afacerile. Dacă se află că mascarada poate fi utilizată pentru a comite crime, s-a zis cu pofta de distracție și gheșeftul s-a feștelit. E un adevărat sacrilegiu. Veselia și exuberanța au nevoie de încredere, asta e baza lor.“

6

Destul de frapantă a fost reacția JURNALULUI, când a luat cunoștință de cele două crime comise asupra ziariștilor lui. O agitație dementțială! Manșete cu litere de-o șchioapă. Pagini întregi de titluri. Ediții speciale. Anunțuri mortuare supradimensionate. Ca și cum – de vreme ce oricum se mai împușcă oameni pe lume – crima asupra unui ziarist ar fi ceva deosebit, mai important, de pildă, decât uciderea unui director, sau funcționar, sau spărgător de bancă.

Acest fapt, atenția exagerată acordată de presă, trebuie consemnat aici, pentru că nu numai JURNALUL, ci și alte ziare au tratat uciderea unui ziarist ca pe un lucru deosebit de abject, îngrozitor, aproape solemn, s-ar putea spune aproape ca pe o crimă rituală. S-a folosit chiar expresia „victimă profesiei sale“, iar

JURNALUL a perseverat, firește, cu încăpățănare să dea versiunea cum că și Schöninger ar fi fost victima numitei Blum; deși trebuie să recunoaștem că e probabil ca Tötges să nu fi fost omorât dacă nu s-ar fi apucat de ziaristică (ci de cizmărie sau brutărie), ar fi fost totuși cazul să se judece dacă nu era mai nimerit să se vorbească despre o moarte condiționată de profesie, căci mai urmează să se clarifice de ce o persoană atât de chibzuită și aproape impasibilă ca numita Blum nu numai că a proiectat crima, dar a și săvârșit-o, și, în momentul decisiv, pregătit de ea, n-a pus numai mâna pe armă, ci a și tras cu ea.

7

Să trecem numaidecât de la acest nivel extrem de scăzut la planuri din nou superioare. Sângele să dispară. Fie uitată agitația din presă. Apartamentul Katharinei Blum a fost curățat între timp, covoarele ajunse inutilizabile au aterizat la gunoi, mobilele au fost șterse și așazate la loc, toate acestea, pe cheltuiala și din inițiativa avocatului dr. Blorna, care l-a pus pe prietenul său Hach să-i elibereze o autorizație în acest sens, deși nu există nici pe departe

certitudinea că Blorna va fi numit administratorul averii deținutei.

În orice caz, această Katharina Blum a investit, în răstimp de cinci ani, șaptezeci de mii de mărci, bani peșin, într-un apartament în valoare totală de o sută de mii; există deci aici – cum s-a exprimat fratele ei, care ispășește în prezent o mică pedeapsă cu privațiune de libertate –, „ceva zdravăn de șters“. Dar atunci cine să mai achite dobânzile și ratele pentru amortizarea restului de treizeci de mii de mărci, chiar dacă s-ar trece la socoteală și creșterea deloc neglijabilă a valorii apartamentului? Rămâne câte ceva și la pasiv, nu numai la activul bilanțului.

Tötges, în orice caz, e îngropat de mult (cu o pompă disproporționată, cum au găsit unii). E curios că moartea și înmormântarea lui Schönner n-au fost tratate și comentate cu tot atâta regie și atenție. Oare de ce? Pentru că nu era „o victimă a profesiei sale“, ci mai curând victima unei drame din gelozie? Costumul de șeic se află în magazia probelor păstrate, la fel și revolverul (un 08), a cărui proveniență o cunoaște numai Blorna, pe când poliția și procuratura s-au ostenit în zadar s-o descopere.

8

Cercetările referitoare la activitățile Katharinei Blum în răstimpul celor patru zile critice se arătau promițătoare în ceea ce privește primele dintre ele; cercetările s-au împotmolit de-abia când a fost vorba să se lămurească ziua de duminică.

În după-amiaza de miercuri, Blorna îi achitase personal Katharinei Blum salariul pentru două săptămâni întregi, câte două sute optzeci de mărci pe săptămână, adică pentru cea în curs și pentru cea următoare, deoarece în aceeași după-amiază urma să plece împreună cu soția în concediul lor de iarnă. Katharina le promisese soților Blorna, ba jurase chiar, la insistența lor, că o să-și acorde și ea, în sfârșit, un concediu, că se va distra în timpul carnavalului și că nu se va angaja, ca în toți anii precedenți, în munca sezonieră. Le spusese soților Blorna, plină de voieșie, că în aceeași seară e invitată la o petrecere cu dans în casa mătușii și nașei sale, Else Woltersheim, prietena sa intimă, și că se bucură dinainte, fiindcă de mult nu mai avusese nici un prilej să danseze. La care doamna Blorna îi spusese: „Așteaptă tu numai, Kathy, când ne întoarcem, o să dăm și noi o petrecere la care ai să poți dansa din

nou". De când era în oraș, de cinci sau șase ani, Katharina se plânsese mereu că nu e cu putință să te duci uneori undeva numai ca să dansezi, pur și simplu. Existau baruri, le spusese soților Blorna, unde însă veneau doar niște studenți inhibați ca să caute câte o târfă pe gratis, apoi mai existau niște localuri gen boemă, în care, de asemenea, era prea mult desfrâu pentru gustul ei, iar petrecerile cu dans, organizate pe bază confesională, pur și simplu le detesta.

În după-amiaza aceea de miercuri, Katharina mai lucrase două ore – fapt pe care anchetatorii l-au putut stabili cu ușurință – la soții Hiepertz, unde se ducea ocazional, când era chemată, ca să dea o mână de ajutor. Cum soții Hiepertz plecau și ei din oraș pe timpul zilelor de carnaval, ca să stea la fiica lor din Lemgo, Katharina îi mai și condusese pe cei doi bătrâni în Volkswagenul ei până la gară. În pofida dificultăților de a găsi un loc de parcare, insistase să-i conducă pe peron și să le care bagajele („Nu pentru bani, nu, pentru astfel de servicii nu-i putem da nimic, căci s-ar simți profund jignită“, explica doamna Hiepertz). Trenul a pornit, cum s-a putut verifica, la ora 17.30. Acordând Katharinei cinci până la zece minute ca să-și găsească mașina în mijlocul forfotei de carnaval care începuse, apoi alte douăzeci sau

chiar douăzeci și cinci de minute ca să ajungă la locuința ei situată într-un parc de clădiri în afara orașului, admitând deci că a putut pași pe ușa apartamentului abia între orele 18 și 18.15, nu rămânea nici un minut fără acoperire; mai ales, dacă se mai admitea, pe bună dreptate, că s-a spălat, s-a schimbat și a luat o mică gustare, căci s-a înființat încă de la ora 19.25 la petrecerea doamnei Woltersheim, ajungând acolo nu cu mașina, ci cu tramvaiul; și n-a apărut acolo nici în chip de beduină, nici ca andaluză, ci doar cu o garoafă roșie în păr, cu ciorapi și pantofi roșii, într-o bluză închisă până la gât, dintr-o mătase chinezească de culoarea mierii, și într-o fustă de stofă obișnuită, de aceeași culoare. S-ar putea socoti că e indiferent dacă s-a dus la petrecere cu mașina sau cu tramvaiul, însă faptul trebuie semnalat aici, căci a căpătat o importanță notabilă în cursul anchetei.

9

Din clipa sosirii ei în casa Woltersheim, reconstituirea faptelor era înlesnită, fiindcă, începând de la 19.25, Katharina se afla, fără să știe, sub observație polițienească. Toată seara, de la 19.25 până la ora 22, când a plecat cu

partenerul ei, a dansat „exclusiv și duios“, cum a declarat ea însăși mai târziu, cu un anume Ludwig Götten.

10

Nu trebuie uitată aici recunoștința cuvenită procurorului Peter Hach, căci numai lui i se datorează o informație ce se învecinează cu trăncăneala indiscretă despre problemele interne ale justiției, și anume că, din clipa în care numita Blum a părăsit casa Woltersheim împreună cu Götten, comisarul Erich Beizmenne a dat dispoziție ca telefoanele lui Woltersheim și Blum să fie interceptate. Asta s-a întâmplat într-un mod care poate fi socotit demn de a fi divulgat. În asemenea cazuri, Beizmenne dă un telefon unui superior al său competent în asemenea chestiuni și-i spune: „Iar mai am nevoie de niște derivații. De data asta, două.“

11

Se vede că Götten nu dăduse nici un telefon din apartamentul Katharinei. În orice caz, Hach nu avea cunoștință de vreo convorbire. Cert

este că locuința era supravegheată cu strictete, iar joi dimineața, când nici nu se telefonase de acolo, nici Götten nu ieșise din casă până la ora 10.30, iar Beizmenne începuse să-și piardă răbdarea și nervii, poliția pătrunse în apartament; opt lucrători de poliție înarmați până-n dinți îl luară de-a dreptul cu asalt, cu respectarea celor mai stricte măsuri preventive, îl cercetară, dar nu-l mai găsiră pe Götten, ci doar pe Katharina care părea „extrem de destinsă, aproape fericită“, șezând la bufetul din bucătărie, bând cafea dintr-o ceașcă mare și mușcând dintr-o felie de franzelă cu unt și cu miere. Se făcu suspectă întrucât nu se arătă surprinsă, ci calmă, „dacă nu triumfătoare“. Era îmbrăcată într-un halat de baie din bumbac verde, brodat cu margarete, sub care nu purta nimic, iar când comisarul Beizmenne o întrebă („destul de răstit“, cum povesti ea mai târziu) unde a dispărut Götten, răspunse că nu știe când a plecat Ludwig. Se trezise pe la 9.30, dar el plecase înainte. „Fără să-și ia rămas-bun?“ „Da.“

12

În acest loc, ar fi indicat ca cititorul să afle ceva despre o întrebare mult controversată a lui

Beizmenne, pe care Hach o raportase o dată, o dezmințise, o mai povestise o dată și o dezmințise din nou. Blorna consideră această întrebare drept importantă, fiindcă crede că dacă a fost într-adevăr pusă, ea ar constitui începutul amărăciunii, umilirii și furiei Katharinei. Deoarece Blorna și soția sa o descriu pe Katharina ca fiind extrem de rușinoasă, aproape exagerat de pudică în chestiuni privitoare la sexualitate, trebuie să se examineze aici dacă e cu puțință ca Beizmenne să fi pus acea întrebare controversată – de asemenea, într-un moment de mânie extremă, din pricina dispariției lui Götten, pe a cărui captură contase cu certitudine. Se pare că Beizmenne ar fi întrebat-o pe Katharina, care se sprijinea de bufet cu un calm iritant: „Dar ți-a făcut felul?“, la care ea se pare că ar fi roșit și ar fi răspuns cu un fel de mândrie: „Nu, n-aș spune-o așa“.

Putem admite ca sigur că din clipa aceea, dacă Beizmenne a pus într-adevăr această întrebare, nu s-a mai putut stabili nici un sentiment de încredere între el și Katharina. Faptul că, într-adevăr, nu s-a ajuns la relații de încredere între ei – deși Beizmenne, care trecea drept „deloc al dracului“, a încercat să le creeze, ceea ce poate fi dovedit – n-ar trebui totuși să fie considerat ca o dovadă definitivă că a pus

realmente întrebarea nefericită. În orice caz, Hach, care a fost prezent la percheziție, e considerat de prieteni și cunoscuți drept un „refulat“, așa încât s-ar putea prea bine ca lui să-i fi dat în minte un gând atât de grosolan văzând-o pe această femeie foarte atrăgătoare, sprijinită atât de nepăsător de bufet, și poate că i-ar fi plăcut să pună el această întrebare sau să fi săvârșit cu ea acțiunea atât de vulgar desemnată.

13

S-a procedat apoi la o percheziție temeinică a apartamentului – s-au confiscat câteva lucruri, înainte de toate, hârtii. I s-a dat voie Katharinei Blum să se îmbrace la baie în prezența funcționarei de poliție Pletzer. Nu i s-a îngăduit să închidă complet ușa băii; doi polițiști o supravegheau cu atenție. Îi permisera Katharinei să-și ia poșeta și, cum nu se putea exclude eventualitatea arestării, i s-a permis să-și ia îmbrăcăminte de noapte, un saculeț cu obiecte de toaletă și ceva de citit. Biblioteca ei consta din patru romane de dragoste, trei romane polițiste, precum și o biografie a lui Napoleon și o biografie a reginei Cristina a Suediei. Toate cărțile proveneau dintr-un club